

**EEN VERWAARLOOSD ASPEKT VAN DE
BELGISCHE BUTTENLANDSE POLITIEK :
DE BELGISCHE INTERESSE VOOR DE
VOOGDIJ OVER PALESTINA (1914-1918)**

door

Maria DE WAELE

Aspirante Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek

**PALESTINA EN DE RIVALITEIT TUSSEN DE
MOGENDHEDEN (1914-1918)**

In november 1914 sloot Turkije zich aan bij de centrale mogendheden (Duitsland, Oostenrijk-Hongarije). Men verwachtte zich van geallieerde zijde aan een snelle ineenstorting van dit land, wat bijna zeker aanleiding zou geven tot grondige politieke en economische wijzigingen in het hele Midden-Oosten.

Tijdens de oorlog werden door de geallieerden (Frankrijk, Groot-Britannië, Rusland en Italië) verschillende plannen tot verdeling van de Turkse bezittingen uitgewerkt. Deze verdeling was een delicate zaak, aangezien de geallieerden tegenstrijdige oogmerken hadden in het Nabije Oosten, ook wat betreft Palestina. Frankrijk nam sinds eeuwen de godsdienstige bescherming waar van de katolieken in dit gebied, en gebruikte dit protektoraat om zijn politieke (en economische) invloed te vergroten. Daarnaast had dit land traditionele belangen in Libanon en Syrië (waartoe het ook Palestina rekende). Engeland richtte zijn aandacht vooral op Egypte en het Suez-kanaal, maar wilde een zekere invloed behouden in het hele Nabije Oosten om de weg naar India veilig te stellen. Rusland van zijn kant oefende de bescherming uit over de grieks-ortodoxe kristenen in Palestina. Italië's invloed beperkte zich tot de aanwezigheid van enkele kloosterorden, maar het hoopte, met de stilzwijgende steun van Engeland, een einde te maken aan het Franse protektoraat.

In de voorlopige verdelingsplannen van 1915 en 1916 hielden de geallieerden rekening met een eventuele internationalisatie van Palestina. Italië verdedigde deze oplossing omdat het de enige manier leek om door te dringen in een door Frankrijk beheerst gebied. Engeland en Frankrijk waren in 1915 voorlopig bereid de internationale regeling te aanvaarden in afwachting dat er een definitieve oplossing mogelijk was. Dit wilde helemaal niet zeggen dat beide landen hun visies opgaven. Anders gezegd, het voorlopig aanvaarden van een — weinig gepreciseerde — internationale oplossing vermeed al te grote botsingen tussen de geallieerden. In deze kontekst groeide van Belgische zijde belangstelling voor het probleem. De mogelijkheid werd onderzocht of België, bij een internationale oplossing niet de voogdij over dit gebied zou kunnen waarnemen, uiteraard met de toestemming van de geallieerden.

Indien de voogdij over geheel Palestina niet haalbaar was, hoopte men dat minstens de bescherming van de Heilige Plaatsen aan België zou worden toevertrouwd. Het Vaticaan zou het katholieke België hierbij moeten steunen. Er werd dus ook gebruik gemaakt van godsdienstige motieven voor het realiseren van politieke en economische doeleinden (1).

De belangstelling van België voor Palestina kwam niet zo maar uit de lucht vallen. Men beschikte immers over een nabijgelegen observatiepost. Sedert lang waren Belgische financiële en industriële belangen in het Nabije Oosten en vooral dan Egypte aanwezig. Op het einde van de 19de, en vooral in het begin van de 20ste eeuw, was hun betekenis sterk gestegen. Deze belangengroepen namen het ini-

(1) Behandelen ondermeer de onderhandelingen van de geallieerden tijdens de oorlog : A. BAUMKOLLER, *Le mandat sur la Palestine*, Parijs, 1930, 224 pp.; D. BEN GURION, *Rebirth and Destiny of Israel*, Londen, 1954; S. BISSISSO, *La politique anglosioniste en Palestine : étude juridique, politique et critique du sionisme et du mandat anglais*, Parijs, 1937, 8°, 278 pp.; J. COHN, *England and Palästina — Ein Beitrag zur britischen Empire-Politik*, Berlijn, Grünewald, 1931, 8°, 327 pp.; B. COLLIN, *Les lieux Saints*, Parijs, P.U.F., 1962; S. FICHELEFF, *Le statut international de la Palestine orientale*, Le Mans, 1932; F.G. JANNAWAY, *Palestine and the World*, Londen, s.d., 16°, 268 pp.; *The Palestine Papers — Seeds of Conflict (1917-1920)*, Compiled and Annotated by Doreen Ingram, Londen, 1972, 8°, 198 pp., Col. R. MEINERTZHAGEN, *Middle East Diary (1917-1956)*, Londen, 1959; S.I. MINERBI, *L'Italie et la Palestine (1914-1920)*, Parijs, P.U.F., 1970, 8°, 297 pp. (Publications de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Paris, Sorbonne, Série Recherches, tome 60); M. MOSH, *Le mandat britannique en Palestine*, Parijs, 1963; A. SAGHIR, *Le sionisme et le mandat anglais en Palestine*, Parijs, P.U.F., 1932.

tiatief in verband met Palestina. De voogdij over dit gebied zou hun de toegang vergemakkelijken tot het Midden-Oosten. Met het argument dat de ganse Belgische industrie er baat zou bij vinden, probeerde men invloedrijke politici en industriëlen voor het plan te winnen.

DE AKTIVITEIT VAN DE BELGISCHE BELANGEN- GROEPEN IN EGYPTE (1895-1914)

In 1854 maakte Leopold II, als hertog van Brabant, een reis naar Egypte. Hij werd er o.a. rondgeleid door de Belgische consulaire agent in Kaïro, een Syriër, die kort hierna (1858) de Belgische nationaliteit zou aannemen. Hij heette Jean Eid en de naam van deze familie kan uit de verdere ontwikkeling van de Belgische plannen niet weggedacht worden. Reeds toen dacht Leopold vaag aan een plan tot uitbating van een gedeelte van de Nijldelta. Hij vond geen steun voor dit projekt (2).

In 1881 werd Egypte een Brits protektoraat. Men ging geleidelijk over tot de modernisering van het land. Vooral de landbouwsektor onderging grondige wijzigingen. Uitgestrekte domeinen, die toebehoorden aan pacha's en gunstelingen van het hof, kwamen in handen van een aantal grondmaatschappijen. De bouw van het Assouan-reservoir en de Assiout-stuwdam liet toe dat een grotere grondoppervlakte voor landbouw beschikbaar kwam. De maatschappijen maakten van de uitgevoerde openbare werken gebruik om, door nivelleren, door regelmatige irrigatie enz. het rendement en de waarde van hun terreinen op te drijven. Daartoe hadden de maatschappijen echter beginkapitaal nodig en hiervoor trachtten ze buitenlandse geldschietters aan te trekken. Op dat punt kwamen ze in kontakt met Belgische financiële groepen.

Brengen we nog even in herinnering dat rond 1895 de Belgische ekonomie zich begon te herstellen na een vrij lange inzinking (1873-1894). Er brak een periode aan waarin de belangstelling van Belgische zakenlui voor investeringen in het buitenland toenam. Tot dan toe

(2) E. VANDEWOUDE, "Brieven van de hertog van Brabant aan Conway in verband met Egypte (1855)", in : *Bulletin de l'Académie Royale des Sciences d'Outremer*, 1964, 4, pp. 854-876 (Commission d'Histoire nr. 94).

waren de financiële groepen overwegend geïnteresseerd in de Europese transportondernemingen. De industrie van haar kant, met aan het hoofd de metaalindustrie, werd door de crisis van 1890 gedwongen naar nieuwe afzetmarkten te zoeken. Op initiatief van John Cocke-rill begonnen, rond 1895, de investeringen in Rusland. Omstreeks dezelfde tijd trachtte Leopold II met de hulp van het departement van buitenlandse zaken, de zakenlui te interesseren voor expansie in China (3).

Maar hoe kwam Palestina in deze beweging terecht en hoe kwamen de Belgische investeerders in contact met Egyptische ondernemers? De manier waarop dit gebeurde geeft meteen de gelegenheid om een aantal personen voor te stellen, die later ook zullen betrokken zijn bij de pogingen om voor België een mandaat over Palestina los te krijgen.

De initiatiefnemers

De leidende figuur is Georges A. Eid, geboren te Kaïro op 7 december 1855. Hij was de zoon van de Belgische consul Jean Eid en kreeg de Belgische nationaliteit door optie in 1876. Hij studeerde rechten en ekonomie in Kaïro en werkte daarna op de Egyptische ministeries van landbouw, handel en financies (4). Deze administratieve carrière was evenwel bijzaak. Eid was op de eerste plaats een ondernemend zakenman die in een andere politieke en ekonomische constellatie bedrijvig was dan zijn vader en die nu wel gestalte kon geven aan de vage plannen van Leopold II. Eid zag in de veranderingen in de landbouwsektor een kans om snel fortuin te maken. Hij kocht meestal aan een lage prijs uitgestrekte en verwaarloosde domeinen op waarvan hij de waarde wist op te drijven door nivellering van de terreinen, door het aanleggen van een kanalen-net voor regelmatige irrigatie, door drainering en andere ingrepen meer. Deze domeinen,

(3) F. BAUDHUIN, *Belgique 1900-1960 — Explication économique de notre temps*, Leuven, 1961; A. CRIHAN, *Le capital étranger en Russie* (doct. th.), Parijs, 1933, 299 pp.; G. KURGAN-VAN HENTENRYK, *Léopold II et les groupes financiers belges en Chine (1895-1914)*, Brussel, 1972, 969 pp. (Académie Royale de Belgique, Mémoire de la Classe des Lettres, collection en -8°, 2e série, tome LXI, fasc. 2).

(4) Archief Ministerie Buitenlandse Zaken (A.M.B.Z.) — Dossier (Dr.) 1575 Personnel Extérieur (P.E.) — Nota curriculum vitae G.A. Eid (25.2.1888).

waarvan de opbrengst aldus geleidelijk steeg, konden verder geëxploiteerd worden door Eids maatschappijen. Het was echter voordeliger ze in percelen te trekken en verder te verkopen aan de boeren. Eid stond bij het vinden van beginkapitaal voor moeilijkheden. Hij slaagde er in de Belgische consul-generaal Léon Maskens (aangesteld in november 1888) voor zijn zaken te interesseren (5). Dezelfde Maskens droeg veel bij tot zijn aanstelling tot vice-consul in 1889. Hij bewierookte zijn ijver en bekwaamheid en onderstreepte zijn nut voor het stimuleren van de Belgisch-Egyptische handelsrelaties. Allusies op de dubieuze oorsprong van Eids kapitaal werden door Maskens kordaat onder tafel geveegd. Zo werd Eid tot vice-consul benoemd op 13 maart 1889, en promoveerde tot consul op 25 maart 1893 (6).

Eids functie als consul bleef echter volledig ondergeschikt aan zijn zakelijke ambities. Het ambt van consul gaf vooral in het Nabije Oosten niet alleen aanzien maar ook toegang tot "officiële" kringen. Het wekte vertrouwen op en vergemakkelijkt dus het lenen van geld. Alzo kwam Eid in contact met Belgische investeerders en financiers. Hij hield zich dus meer met persoonlijke zaken dan met de verplichtingen van het consulaat bezig (7). Zijn talrijke afwezigheden boden echter een uitstekende gelegenheid om ook zijn jongere broer Alfred op het voorplan te schuiven en hem van een officiële functie te voorzien.

Alfred, geboren te Kairo op 28 november 1870, studeerde geneeskunde in Parijs en richtte zijn aandacht in het begin hoofdzakelijk op de medische wetenschap. Hij stichtte twee medische tijdschriften en stond aan het hoofd van de sectie Interne Pathologie op het Internationaal Medisch Kongres te Parijs in 1900. Na 1900 lanceerde hij zich voorgoed in de zaken.

(5) A.M.B.Z. — Dr. 1575 P.E. — G.A. Eid aan Maskens (Kairo, 3.1.1889) — Eid verving tijdens de ambtsperiode van zijn vader deze laatste regelmatig op het consulaat (1873-1878). Het is waarschijnlijk dat hij nooit volledig contact verloor met de Belgische diplomatieke vertegenwoordiging.

(6) A.M.B.Z. — Dr. 1575 P.E. — G.A. Eid aan Garnier (Kairo, 25.2.1888); Garnier aan de Caraman Chimay (Kairo, 25.4.1888); Maskens aan de Chimay (Kairo, 7.2.1889); Eid aan Maskens (Kairo, 3.1.1889); Maskens aan de Chimay (Kairo, 14.2.1889); Maskens aan de Chimay (Kairo, 13.3.1889); Cte de Mérode de Westerloo aan G.A. Eid (Brussel, 5.4.1893, dir. B 876).

(7) A.M.B.Z. — Dr. 1575 P.E. — A. Dauge aan Hymans (Kairo, 24.3.1920, 127/35); Dauge aan Hymans (Kairo, 26.6.1920, 324/105) — Zie ook de aanvragen voor verlof in dr. 1575.

Reeds in 1894 vroeg Maskens toelating om Alfred Eid te benoemen tot consulaire agent in Kairo (8). Dat werd verleend op 21.12.1894 en in april 1898 promoveerde hij tot viceconsul (9). Het consulaat kreeg voortaan de allures van een familie-onderneming. Tijdens de afwezigheid van de beide Eids werd het consulaat namelijk geleid door de zoon van Georges A., Jean. Beider neef, Neguib Eid werd drogman van het Belgisch agentschap in Kairo (9.3.1906), tot op het ogenblik dat hij, vrijwel failliet, tot ontslag werd gedwongen (9).

Wat was nu de eigenlijke functie van deze clan? Vooreerst traden ze op als verbindingsgagenten tussen Belgische en Franse kapitaalsgroepen enerzijds en Egyptische groepen anderzijds. Verder konden ze zelf betrokken zijn bij de oprichting van bedrijven. Ook traden ze soms gewoon als tussenpersoon op. Bovendien waren ze in de mogelijkheid de afzet van Belgische produkten te stimuleren door industriëlen in kontakt te brengen met Egyptische importateurs.

Zoals gezegd onderging de Egyptische ekonomie op een korte tijd grondige wijzigingen, die zich het meest lieten voelen in de landbouwsektor, maar natuurlijk ook repercussies hadden op andere sectoren zoals de handel, de industrie, het vervoer enz. Egypte diende zich aan als een geschikt aktieterrein voor gewiekste zakenlui zoals de Eids. Zij wisten hiervoor de belangstelling te winnen van een aantal Belgische groepen: de Antwerpse Banque de Reports, Fonds Publics et Dépôts, de Brusselse groepen Ernest Rolin (rond de landbouwingenieur E. Rolin) en Florent Lambert. Samen richtten zij een vrij groot aantal ondernemingen op.

(8) A.M.B.Z. — Dr. 1757 P.E. — Maskens aan de Mérode (Kairo, 25.11.1894, 301/144); Curriculum vitae A. Eid (s.d.)

(9) A.M.B.Z. — Dr. 1757 P.E. — de Mérode aan Maskens (Brussel, 13.12.1894, dir. B 876/81); Maskens aan de Mérode (Kairo, 21.12.1894, 331/158); Maskens aan P. de Favereau (Kairo, 30.3.1898, 110/50); Favereau aan A. Eid (Brussel, 27.4.1898, dir. E 876/1).

(10) A.M.B.Z. — Dr. 1575 P.E. — G.A. Eid aan J. Davignon (Kairo, 1.7.1907); Van Grootven aan Hymans (Brussel, 18.11.1919).

De activiteiten van de Eids

Deze spitsten zich eerst en vooral toe op hun landbouwondernemingen. De lijst is nogal indrukwekkend. Op een rijtje geschikt, strekte hun inmenging zich uit tot volgende firma's :

De *Société Anonyme Agricole et Industrielle d'Egypte*. De maatschappij werd opgericht in 1895 door Georges A. Eid, de groep Ernest Rolin, de Banque de Reports en de Antwerpse financier Frédéric Jacobs jr. Deze was in 1907 één van de belangrijkste grondbezitters in Egypte (circa 17.000 ha). Tot de intekenaars behoorde de Belgische gezant Léon Maskens. Jean Eid, reeds bekend als zoon van G.A. Eid, trad op als sekretaris (11).

De *Société Anonyme Agricole du Nil* werd in 1904 opgericht op initiatief van de groepen Eid, Jacobs en de Banque de Reports. Minder belangrijk dan de vorige, bezat deze onderneming 1050 ha (12).

De *Société Anonyme Kafr-el-Dawar*. Opgericht in 1907, door de groepen Eid, Lambert en de Banque de Reports, hield deze maatschappij zich uitsluitend bezig met de uitbating van het domein Kafr-el-Dawar (4.000 ha). In de raad van beheer troffen we, naast Georges A. en Alfred Eid, de Antwerpenaars Edouard Thys (Banque de Reports) en Jacobs, ook baron Edmond Van Eetvelde aan (13).

De *Société Anonyme Gharbieh Land Company* werd in 1905

(11) Recueil Financier (R.F.), 1908, pp. 1133-34; 1915, p. 889; 1918, pp. 1144-45; H. de ST. OMER, *Les entreprises belges en Egypte — Rapport sur la situation économique des sociétés belges et belgo-egyptiennes fonctionnant en Egypte*, Brussel, 1907, pp. 31-47.

(12) R.F., 1908, pp. 156-70; 1914, pp. 1077-78; ST. OMER, *op. cit.*, pp. 48-50.

(13) R.F., 1908, p. 1028; 1914, pp. 1494-95; 1915, p. 723; 1918, p. 582; ST. OMER, *op. cit.*, pp. 53-59.

Edmond VAN EETVELDE (1852-1925), Belgisch financier, maakte carrière als administrateur-generaal en later chef van de centrale regering van de Onafhankelijke Kongostaat (1885 tot 1898), werd beheerder en voorzitter van de Société Générale Africaine (1902; 1903), voorzitter van de Compagnie des Chemins de Fer des Grands Lacs (1902). Hij werd in 1914 vice-president van de Bank van Brussel.

gesticht door de groepen Ernest Rolin en de Banque de Reports. Georges A. Eid was de grote man in het technisch comité (14).

De Belgische belangengroepen waren ook betrokken in een aantal financiële maatschappijen.

La Caisse Hypothécaire d'Egypte werd opgericht in 1903 door Franse (o.a. Banque de Bordeaux), Belgische (Banque de Reports, Ernest Rolin, Frédéric Jacobs) en Egyptisch-Syrische (Eid) groepen, met een beginkapitaal van 5 miljoen frank. In de beheerraad zetelde, naast de beide Eids en Van Eetvelde, ook Edmond Carton de Wiart (15). De oprichting van deze maatschappij kon niet los gezien worden van de ontwikkelingen in de landbouw. Haar voornaamste activiteit was het toestaan van hypothecaire leningen aan kleine en vooral middelgrote boeren, die hierdoor een perceeltje door de maatschappijen verbeterde grond kunnen kopen.

De *Société Générale Egyptienne pour l'Agriculture et le Commerce* werd gesticht in 1905. De onderneming was een overwegend Antwerpse aangelegenheid; initiatiefnemers waren de Banque de Reports, de Banque de Commerce, le Crédit Anversois en le Crédit National Industriel (kapitaal in 1907 : 25 miljoen frank). De maatschappij vervulde bijna uitsluitend de functie van een bank.

De economische ontwikkeling had gevolgen voor de Egyptische steden, en voor Kairo in het bijzonder. De hoofdstad werd het jachtterrein van een aantal grondspekulanten, waarbij Belgische belangen-

(14) ST. OMER, *op. cit.*, pp. 50-53.

Tijdens de oorlog raakten een aantal van deze maatschappijen in moeilijkheden (vooral Kafr-el-Dawar). De regering werd door de oorlog gedwongen tot besparingen op de openbare werken, waardoor de economische ontwikkeling van het land tijdelijk tot stilstand werd gebracht. De situatie werd voor de landbouwmaatschappijen nog verergerd door een aantal mislukte katoenoogsten (katoen was het belangrijkste produkt).

(15) R.F., 1908, p. 604; 1914, pp. 111-112; 1918, pp. 96-97.

ST. OMER, *op. cit.*, pp. 61-64.

Edmond CARTON de WIART (^o1876) was sekretaris van Auguste Beernaert (1897), van Leopold II (1901 tot 1909), werd daarna directeur van de Société Générale (1910 tot 1947). Hij was de broer van de katholieke politicus Henry Carton de Wiart (1859-1951). Henry vroeg al in 1895 nadere inlichtingen over de Eids aan buitenlandse zaken (A.M.B.Z., dr. 1575 P.E., Nota aan dir. A, 21.11.1895; Nota dir. B, 22.11.1895).

(16) ST. OMER, *op. cit.*, pp. 65-68.

groepen zich niet onbetuigd lieten. Ze namen deel aan de oprichting van een aantal immobiliënmaatschappijen.

La Compagnie Immobilière d'Egypte werd in 1900 opgericht op initiatief van de Banque Internationale de Bruxelles, de Brusselse bankier Josse Allard, Frédéric Jacobs, de Banque de Reports en Georges A. Eid. In de raad van beheer troffen we, naast vertegenwoordigers van deze groepen, Léon Carton de Wiart aan, advocaat in Kairo en neef van Henry en Edmond (17).

La Société Egyptienne des Terrains du Caire et de sa banlieue werd opgericht in 1906 door de groep Empain (beginkapitaal : 3 miljoen frank). Meteen komen we bij één van de belangrijkste investeerders in Egypte : baron Edouard Empain. Bij deze maatschappij waren ook Léon Carton de Wiart en Frédéric Jacobs betrokken (18).

La Société Anonyme the Koubbeh Gardens werd opgericht in 1907 op initiatief van de groepen Eid, Rolin en de Banque de Reports (kapitaal 7 en een half miljoen frank). Alfred, Eid, Ernest en Léon Rolin en Edouard Thys zetelden in de beheerraad (19).

De bouwmaatschappijen sloten, wat betreft de opzet en de doeleinden, nauw aan bij de vorige ondernemingen : aankopen van terreinen, uitvoeren van bouwwerken (van de meest uiteenlopende aard), eventueel doorverkopen (of verhuren) van de terreinen.

La Société des Travaux Publics au Caire werd opgericht in 1905 (beginkapitaal : 6 miljoen frank) door de groep Empain. Haar voornaamste activiteit : meehelpen aan de bouw van Heliopolis. De onderneming was op haar beurt geïnteresseerd in de Société des Ter-

(17) R.F., 1908, pp. 641-42; 1914, p. 168; 1915, p. 185; 1918, pp. 1339-40. ST. OMER, *op. cit.*, pp. 69-73.

(18) ST. OMER, *op. cit.*, pp. 77-78.

Edouard EMPAIN (1852-1929), ingenieur, financier en ondernemer, was aanvankelijk vooral geïnteresseerd in tram- en electriciteitsmaatschappijen in België en Frankrijk. Hij realiseerde de metro in Parijs. In 1881 stichtte hij de Bank Empain, vanaf 1919 de Banque Industrielle Belge. Hij breidde zijn zaken uit naar Kongo (Société des Chemins de Fer du Congo Supérieur aux Grands Lacs Africains, 1902), en stichtte in 1886 de Ateliers de Constructions de Charleroi (vanaf 1904-05 ACEC).

Zie o.a. : *Morphologie des groupes financiers*, CRISP, Brussel, 1966, pp. 279-280 ev. (ook voor de recente ontwikkelingen van de groep Empain).

C. BRONNE, *L'industrie belge et ses animateurs*, Luik, 1941, 4°, pp. 102-106.

(19) ST. OMER, *op. cit.*, pp. 78-80.

rains du Caire et de sa banlieue, de Cairo Suburban Building and Land Company, la Société française d'Entreprises en Egypte. Maakten deel uit van de beheerraad : Edouard en François Empain, Léon Carton de Wiart (20).

The Cairo Electric Railway's and Heliopolis Oasis Company werd gesticht door Empain en S.E. Boghos Nubar Pacha in 1906 (kapitaal : 15 miljoen frank, in 1915 opgevoerd tot 50 miljoen frank). Het doel was het bouwen van de stad Oasis Helipolis in de woestijn van Abassieh. Léon Carton de Wiart was hier eveneens bij betrokken (21).

La Société en commandite Padova, Léon Rolin et Co : deze maatschappij, opgericht in 1897, interesseerde zich voor het uitvoeren van bouwwerken, maar trad daarnaast op als vertegenwoordiger van Europese (vooral Belgische) ondernemingen (22).

Twee van de transportmaatschappijen werden gecontroleerd door de groep Empain : *la Société des Chemins de Fer de la Basse Egypte* (opgericht in 1896 met een kapitaal van 4 en een half miljoen frank) en *la Société des Tramway's du Caire* (opgericht in 1895, kapitaal in 1907 : 10 miljoen frank) (23).

Minder belangrijk waren de *Fayoum Light Railway's Company Ltd* (opgericht in 1902 door the Anglo-Belgian Company of Egypt, met Rolin, Lambert en Léon Carton) en de *S.A. des Tramway's d'Alexandrie* (opgericht in 1897 door o.a. Florent Lambert) (24).

Twee maatschappijen traden op als vertegenwoordigers van Belgische ondernemers : de *Société en nom collectif F. Lambert & Ralli* en de *Société en nom collectif Philippart, A. Eid & Defense* (25). Daarnaast waren er nog een aantal kleinere bedrijven waarin Belgisch kapitaal belegd was (26).

(20) R.F., 1908, pp. 1086-87; 1915, pp. 818-19; 1918, p. 583; ST. OMER, *op. cit.*, pp. 87-90.

(21) R.F., 1914, pp. 832-33; 1915, pp. 896-97; ST. OMER, *op. cit.*, pp. 95-104.

(22) ST. OMER, *op. cit.*, pp. 90-93.

(23) R.F., 1914, pp. 1548-49; 1918, pp. 1144-45; ST. OMER, *op. cit.*, pp. 119-24; R.F., 1914, pp. 1208-09; 1918, pp. 1279-80.

(24) ST. OMER, *op. cit.*, pp. 124-26; p. 135.

(25) ST. OMER, *op. cit.*, pp. 151, 153.

(26) Zie : ST. OMER, *op. cit.*, pp. 105-117; pp. 139-150; *Annuaire de la vie belge*, publié sous le patronage de la Fédération pour la défense des intérêts belges à l'étranger, Brussel 1e jg., 1912, pp. 240-42.

Het gaat o.a. over de volgende maatschappijen : S.A. Biqueteries Mécaniques d'Egypte, S.A. Ciments d'Egypte, S.A. belge de la Brasserie d'Alexandrie (Crown Brewery of Alexandria), S.A. de la Brasserie des Pyramides.

Het resultaat van dit alles was, dat bij het vertrek van Maskens (oktober 1906) de Belgische investeringen in Egypte ongeveer 200 miljoen frank bedroegen. De investeerders verzorgden op een voorbeeldige manier hun publiciteit. In december 1907 maakten een aantal Belgische en Franse journalisten (Fernand Neuray, Julius Hoste, Maurice Des Ombiaux, Maurice Barrès...) een reis naar Egypte om het land, en vooral Heliopolis te bezoeken. Ze kwamen er in contact met de Belgische kolonie in Kairo die er na de Britten de belangrijkste buitenlandse groep in de hoofdstad vormde. Op gezant Edmond de Gaiffier na, bestond de kolonie vrijwel uitsluitend uit zakenlui : Léon Carton de Wiart, Ernest Rolin en Florent Lambert (27).

Tot besluit kan men zeggen dat de beleggingen in Egypte zowel interessant waren voor de Eids als voor de Belgische belangengroepen. Deze laatsten haalden er een dubbel voordeel uit : ze hadden de mogelijkheid tot investeren, en wel in dié branches die tevens een markt openden voor Belgische produkten (landbouw- en hydraulische machines, bouw materiaal, transportmiddelen...). Tijdens de oorlog kwamen dezelfde belangengroepen in actie om ook in Palestina een voet aan de grond te krijgen.

BELGIE EN DE VOOGDIJ OVER PALESTINA TIJDENS DE EERSTE WERELDOORLOG (1914-1918)

De idee om medezeggenschap of een vorm van bevoegdheid te krijgen over Palestina (of een gedeelte ervan) werd al van bij het begin van de oorlog geformuleerd. Dit gebeurde in een nota met vredes-

(27) Fernand NEURAY (1874-1934), Belgisch journalist en leerling van Godefroid Kurth, hoofdredakteur en stichter van "le XXe Siècle", stichter-directeur van "la Nation Belge" (1918).

Edmond de GAIFFIER d'HESTROY (1866-1935), Belgisch diplomaat, consul-generaal in Kairo (oktober 1906 tot 1909), directeur-generaal politieke directie van buitenlandse zaken (1912 tot 1916), ambassadeur in Parijs (1916 tot 1935). Neuray's verslagen in de XXe Siècle werden achteraf gebundeld : *Quinze jours en Egypte*, Brussel, 1908, pp. 122 — Dit verslag, evenals het boek van St. Omer heeft een sterk nationalistische ondertoon. De economische ontwikkeling van Egypte zou veel minder ver staan zonder het "dynamische Belgische" initiatief.

eisen (januari 1915) van de hand van Albert de Bassompierre, attaché bij de politieke direktie van buitenlandse zaken. Wanneer Turkije wordt opgeleid onder de geallieerden, moet naar zijn mening, België bij deze vereffening worden betrokken : "*La Terre Sainte pourrait nous être offerte en souvenir de Godefroid de Bouillon.*" (28)

In een korte, anonieme nota van juli 1915 werd deze eis meer gepreciseerd. België moest op staande voet zijn eisen formuleren in verband met "*les vastes et riches régions de la Turquie et de l'Asie Mineure*". Naast de herinneringen aan Godfried van Bouillon die het goed deden in propaganda-artikels, werden nu heel wat prozaïscher argumenten aangevoerd :

"L'industrie belge, qui doit de toute nécessité trouver au dehors des débouchés de dit qu'elle a plus à gagner de la possession économique assurée d'un riche marché lointain que d'un accroissement territorial qui ne ferait qu'élargir nos frontières." (29)

Er werd echter pas ernstig werk van dit probleem gemaakt in november 1916. Fernand Neuray, directeur van "Le XXe Siècle" vroeg een onderhoud voor Alfred Eid bij de eerste minister en minister van oorlog, Charles de Broqueville. Om een goed begrip van de zaak te krijgen, is het gewenst de relaties de Broqueville-Neuray-Empain even toe te lichten. De Broqueville en baron Empain behoorden in 1897, samen met de graaf d'Ursel, baron d'Huart-Malou en Georges Helleputte, tot de stichters van "le XXe Siècle" (30). Neuray propageerde tijdens de oorlog een sterk nationalistische politiek en bepleitte territoriale uitbreidingen voor België. Volgens Neuray was de Broqueville de enige minister in de regering die een dergelijk programma kon realiseren. Hij verdedigde hem dan ook door dik en dun. Tijdens de oorlog nu kende de krant ernstige financiële moeilijkheden. Empain kwam ter hulp, schoot 57.000 frank voor op voorwaarde evenwel dat hij voor dit geld na de oorlog, bij de verhoging

(28) A.M.B.Z. — Classement (Cl.) B 383, Revision des Traités de 1839 — Nota A. de Bassompierre (25.1.1915).

(29) A.M.B.Z. — Cl. B 216 — Nota : les revendications économiques de la Belgique en Asie Mineure (25.7.1915, an.)

(30) Algemeen Rijksarchief (A.R.A.) — Papiers de Broqueville — Dr. 165, Correspondance Neuray — Neuray aan Broqueville (Middelkerke, 11.8.1910). H. CARTON de WIART, *Souvenirs politiques (1878-1918)*, Brugge, 1948, pp. 120-123.

van het kapitaal, aandelen zou verwerven, waarover de Broqueville de beschikking zou krijgen (na een voorafgaandelijk akkoord) (31).

Baron Empain beperkte zich hier niet toe, hij stelde tijdens de oorlog zijn personeel ter beschikking van de Broqueville. Hij hield zich eerst bezig met het vervoer van de troepen en daarna met de ravitaillering en de bewapening van het leger aan het hoofd van de "Commission d'Achats et du Service Technique de l'Armée Belge". In 1917 werd hij benoemd tot aide-de-camp van de koning (32). Empain behoorde dus tot de groep financiers en industriëlen, die in nauw contact stonden met de eerste minister. Over deze groep zullen we het verder nog hebben (33).

Alfred Eid van zijn kant kwam in 1915 in Frankrijk aan. Door zijn tussenkomst publiceert de Parijse krant "le Gaulois" reeds in 1914 een artikel "Albert I, Roi de Jérusalem" (17.11.1914) (34). In Parijs kwam hij in contact, zowel met de groep uitgeweken Belgische zakenlui als met Franse politieke en economische milieus. Eid en Empain kenden elkaar al van in Egypte. Hij had Neuray ontmoet tijdens diens Egyptereis van 1907. Hij was evenmin een onbekende voor de Belgische diplomaten in Parijs : Edmond de Gaiffier, in augustus 1916 Belgisch gezant in Parijs, was voordien consul-generaal in Kairo geweest. Eid, die al langer met het plan rondliep om België te betrekken bij het vraagstuk Palestina, peilde waarschijnlijk in Parijs de eventuele kansen op slagen van dit projekt. Het leek in 1916 helemaal geen hersenschim. De onderhandelingen over het Nabije Oosten tussen Engeland, Frankrijk en Rusland, liepen in de lente van 1916 uit op een voorlopig akkoord. Om de godsdienstige (!) belangen van de mogendheden te vrijwaren, zou Palestina, en zeker de Heilige Plaatsen, aan een afzonderlijk nader uit te werken regime onderworpen worden.

(31) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Rapport over de financiële toestand van de XXe Siècle in 1918 (Neuray) — De Société Générale schoot eveneens 125.000 frank voor.

(32) C. BRONNE, op. cit., pp. 102-106 ("En somme, Empain fut notre ministre des munitions").

(33) A.R.A. — Pap. Pierre Orts — Dr. 402 — Orts aan Hymans (Le Havre, 15.12.1917) : "Nous connaissons l'homme (= de Broqueville), la séquelle de financiers qui gravitent dans son sillage, sa faiblesse vis-à-vis de ceux qui ont de l'argent." Dr. 426 — de Gaiffier aan Orts (Parijs, 28.10.1917) : Zo kon Empain vb., net als baron Coppée, telegrammen verzenden via de Belgische legatie in Parijs.

(34) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423, la Palestine et le protectorat de la Belgique sur les Lieux Saints — A. Eid aan G. Barbanson (Parijs, 1.7.1917).

In het akkoord Sykes-Picot (9 mei 1916) werd dit nader bepaald : het centraal gedeelte van Palestina zou onderworpen worden aan een internationaal bestuur (35).

Komen we meteen terug op het verzoek van Neuray om Eid te ontvangen : de Broqueville reageerde positief en stelde als datum 21 november. Neuray van zijn kant bereidde het contact grondig voor en verzamelde enkele argumenten om de zaak interessant voor te stellen. Van zijn kant had de Broqueville echter ook een speciale reden om zich met Palestina bezig te houden. Het welslagen van de zaak kon zijn persoonlijk prestige ten goede komen. De Broqueville stuitte immers, bij de opname van liberalen en socialisten in de regering, op heftige tegenstand van een aantal katholieke ministers, vooral dan van de minister van landbouw Georges Helleputte. De beroering hieromtrent was eind 1916 nog niet geluwd.

“Qui oserait accuser de trahir la religion, l'homme d'Etat qui aurait, en donnant la garde des Lieux Saints aux Belges, renié la tradition de Godefroid de Bouillon ? Quel argument pour vous vis-à-vis du Vatican et des catholiques belges !” (36)

Eid slaagde er in de Broqueville te overtuigen. Praktisch stelde de vice-consul de oprichting voor van een klein studie-comité, samengesteld uit invloedrijke figuren. Een eerste belangrijk persoon, die aangetrokken werd naast Eid en Neuray, was de Belgische industrieel Gaston Barbanson (1876-1946). Alhoewel deze beheerder was van een groot aantal maatschappijen, hield hij zich vooral bezig met de metaalindustrie. Hij was tijdens de oorlog beheerder van ARBED en werd na de oorlog voorzitter van de raad van beheer. Hij behoorde, samen met o.a. Empain en Evence Coppée, tot de groep industriëlen rond de Broqueville. Deze groep bekommerde zich in hoofdzaak om

(35) Van het akkoord Sykes-Picot (genoemd naar de ondertekenaars Sir Mark Sykes en François Georges-Picot) kwam in de praktijk weinig terecht : twee factoren droegen hiertoe bij, het groeiend Arabisch nationalisme en de stijgende invloed van het zionisme (zie o.a. FICHELEFF, *op. cit.*, pp. 19-20; MOSH, *op. cit.* pp. 36-41).

(36) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Neuray aan Broqueville (Parijs, 10.11.1916).

de economische toekomst van België. Hij was vooral actief in en rond de Comité's d'Enquête Economique Belge. Deze comités, werkzaam te Londen, Den Haag en Parijs, bestonden uit vertegenwoordigers van de regering en de industrie. Zij voerden enquêtes uit bij uitgeweken zakenlui en wilden op basis hiervan, maatregelen voorstellen ter bevordering van een snelle economische heropleving van het land. Barbanson ontplooiëde als secretaris van het Parijse Comité een bijzonder grote activiteit. Hij bestookte de eerste minister met nota's over het toekomstig economisch regime van België, de aan te brengen territoriale wijzigingen enz. Het was dus niet zo verwonderlijk dat hij geïnteresseerd raakte in de plannen van Eid (37). In maart 1917 werd ook baron Van Eetvelde lid van het comité. We weten reeds dat Van Eetvelde samen met Eid in een aantal ondernemingen zetelde. Bovendien waren Barbanson en Van Eetvelde beiden leden van de raad van beheer van de Bank van Brussel (38).

In de lente van 1917 ging het comité aan het werk. Allereerst onderzocht men de mogelijkheden van een politiek statuut voor Palestina onder Belgische leiding. Het meeste werk ging echter naar het zorgvuldig afwegen van de economische perspectieven voor België in Palestina en het Nabije Oosten.

Neuray wachtte zelfs de resultaten van deze commissie niet af om langs een andere weg informatie over Palestina te verkrijgen. Hij nam reeds in maart 1917 contact op met de Belgische jezuïet Lammens. Deze was oud-professor te Beiroet en verbleef in Kairo. De opvattingen van Lammens kaderden uitstekend in het opzet : hij was namelijk overtuigd dat België kon rekenen op de steun van de katholieken in Jeruzalem. Maar hij dacht tevens dat België in géén geval alleen Jeruzalem mocht eisen, want daar kon alleen heibel van komen. Het moest geheel Palestina vragen :

(37) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Neuray aan Broqueville (Parijs, 29.11. 1916).

Over Barbanson bestaat er een beknopte biografie : *Gaston Barbanson, maître de forges, président du conseil d'administration des ARBED (1876-1946)*, Luxemburg, Imprimerie de la Cour, 1948, 8°, 48 pp.

Voor de maatschappijen waarin Barbanson geïnteresseerd was, verwijzen we naar de *Recueil Financier* (jaargangen 1913 tot 1919).

(38) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Neuray aan Broqueville (Parijs, 12.3. 1917).

“Je ne saurais assez insister qu'on ne se contente pas de la Judée, incontestablement la portion la plus ingrate de la Palestine, et la plus difficile à gouverner à cause de l'imbroglio religieux de Jérusalem.” (39)

In juni 1917 waren de eerste nota's klaar. Alle dokumenten plus uiterst gedetailleerde kaarten werden onverwijld doorgezonden naar Broqueville, die rust nam in Aix-les-Bains (40). In deze documenten werden twee aspecten behandeld.

Men onderzocht vooreerst de internationale situatie en het toekomstig politieke statuut van Palestina. België moest gebruik maken van de rivaliteit van de geallieerden. De enige oplossing voor het netelig probleem was, althans volgens de leden van het comité, om van Palestina een neutrale bufferstaat te maken onder Belgische voogdij. Deze staat zou voorzien worden van een charter, gegarandeerd door de mogendheden en uit te voeren door België. In het charter zou aan de Palestijnse bevolking volledige godsdienstvrijheid en -gelijkheid verzekerd worden. Op economisch gebied zou de nieuwe staat een vrijhandelspolitiek voeren (41).

Het minste dat van de voorgestelde oplossing kan gezegd worden is dat ze vaag was. Hoe moest de nieuwe staat precies georganiseerd worden ? De binnenlandse bevolking van Palestina was in die tijd allesbehalve homogeen : het land telde 500.000 Arabieren, 60.000 Joden (waaronder 12.000 immigranten) en 60.000 kristenen. En wat zou de bevoegdheid zijn van het Belgisch bestuur ? Hoe zou de samenwerking met de plaatselijke bevolking verlopen ? Hoe moesten de Belgische aspiraties gerealiseerd worden ? Het was trouwens duidelijk dat de mogendheden, en vooral Frankrijk en Engeland, pas dan hun eisen in Palestina zouden opgeven, als het werkelijk niet anders meer kon.

In het begin van 1917 leek het er op dat de “Belgische” oplossing nog een kansje maakte. Op de konferentie van Saint-Jean-de-Maurienne (19 april 1917) bereikten de mogendheden nog een principieel akkoord over een internationale oplossing, evenwel zonder nadere preciseringen te geven. De Franse parlamentscommissie voor

(39) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Neuray aan Broqueville (Parijs, 29.3.1917).

(40) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Neuray aan Broqueville (Parijs, 14.6.1917); Dr. 43, Barbanson aan Broqueville (Parijs, 5.6 en 26.6.1917).

(41) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Eid aan Barbanson (Parijs, 1.7.1917).

buitenlandse zaken stemde een geheime motie, waarin Palestina voor Frankrijk werd opgeëist, met de uitzondering van de Heilige Plaatsen, die aan België zouden *kunnen* toegewezen worden (42).

Veel uitgebreider onderzochten de comité-leden de economische mogelijkheden van Palestina.

Palestina was een vruchtbaar land met ruime mogelijkheden. Onder de gebrekkige Turkse administratie was er reeds een budgettair overschot. Door herbebossing en irrigatiewerken kon het rendement van de gronden nog gevoelig verhoogd worden (43). De nota's van het comité waren bijzonder gedetailleerd. Ze gaven een overzicht van de produktie van de verschillende landbouwprodukten (graan, gewassen, katoen, tabak, rietsuiker ...), met jaarlijkse produktiecijfers (rond 1910) en de voornaamste produktiecentra (44). Het aantrekken van boeren (werkkrachten) zou geen probleem zijn :

“En dehors des cultivateurs syriens d’Egypte, qui viendraient attirés par l’espoir fondé d’un bénéfice, nous sommes en mesure de pouvoir y amener nos propres agriculteurs syriens ayant acquis toute expérience voulue en Egypte dans les périodes aussi bien de prospérité que de crise.” (45)

Indien men zich de activiteiten van Eid in Egypte herinnert, is het vrij duidelijk waarom hij zo'n aandacht besteedde aan de landbouw. Hij hoopte zijn zaken, die hem in Egypte bepaald geen windeieren legden, uit te breiden tot Palestina.

De eventuele voordelen voor de Belgische industrie werden evenmin verwaarloosd. Palestina had een rijke ondergrond : ertsen (broom), fosfaten, zwavel en petroleum. De industriële ontwikkeling bevond zich in een pril stadium. De bodemrijkdom

“pourra faire l’objet d’une exploitation déjà amorcée par des sociétés américaines.” (46)

(42) S.I. MINERBI, *op. cit.*, pp. 25-30.

(43) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Note confidentielle sur la question des Lieux Saints (A. Eid, 15.6.1917).

(44) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Barbanson aan Broqueville (Parijs, 22.8.1917) + Note sommaire sur la situation économique de la Palestine (Raymond Eid, 17.7.1917 — Raymond is de zoon van Alfred E.).

(45) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Note confidentielle sur la question des Lieux Saints (A. Eid, 15.6.1917).

(46) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Nota A. Eid (15.6.1917); Nota R. Eid (17.7.1917); Barbanson aan Broqueville (Parijs, 22.8.1917).

Palestina kon niet alleen grondstoffen leveren. Het kon dienen als een springplank voor de Belgische industrie in de Levant. Dit gebied stond aan de vooravond van een economische ontwikkeling, waaraan de Belgische industrie moest deelnemen. Voor een degelijke industriële ontwikkeling ontbrak echter nog de infra-struktuur. De Belgische industrie leverde al voor de oorlog het materieel voor de aanleg van de spoorweg van Hedjaz :

“L'industrie belge pourra trouver également un débouché dans les organisations urbaines : tramway's, éclairage électrique, distribution d'eau; celles-ci font complètement défaut en Palestine et n'étaient exploitées par des sociétés belges ou franco-belges à Beyrouth, Damas, Smyrne, Constantinople et au Caire.” (47)

We wezen reeds op de belangen van de groep Empain in Egypte. Dezelfde groep controleerde eveneens de Tramway's et Eclairage Electrique de Damas. In de beheerraad van deze maatschappij vond men, naast Empain, ook Georges de Laveleye en Jules Jacobs, kollega's van Barbanson en Van Eetvelde bij de Bank van Brussel (48).

De verdere belangen in deze sectoren in het Nabije Oosten waren aanzienlijk :

- Compagnie Ottomane des Tramway's de Salonique
- S.A. Tramway's de Constantinople
- S.A. Ottomane des Tramway's et Eclairage de Beyrouth
- S.A. des Eaux de Constantinople
- Compagnie Ottomane Eaux de Salonique
- Compagnie Ottomane Eaux de Smyrne
- Société Ottomane pour l'Eclairage de la ville de Constantinople
- Trust franco-belge de Tramway's et d'Electricité de Beyrouth (49)

In juni 1917 gaf de Broque ville opdracht aan Neuray om Empain op de hoogte te houden van de werkzaamheden van het comité. De enthousiaste deelname van Neuray aan projecten over Palestina

(47) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Note sur les intérêts belges en Palestine (“que vient de m'envoyer un Belge, qui a résidé à Jérusalem et qui connaît bien la situation” — doorgezonden aan de Broqueville door L. Van der Essen, waarschijnlijk in de tweede helft van 1917, als Broqueville buitenlandse Zaken leidde).

(48) R.F., 1914, pp. 1208-09; 1918, p. 737 — 1914, p. 1002; 1918, p. 1279.

(49) *Annuaire de la vie belge à l'étranger*, op. cit., pp. 303-305.

zal wel niet volledig vreemd geweest zijn aan de belangen van Empain, met wie hij regelmatig kontakt had (50). Het welslagen van de onderneming was niet alleen voordelig voor Empain, het zou tegemoet komen aan de exportnoden van de Belgische industrie. Dit moet vooral Barbanson, die voortdurend hamerde op uitvoergaranties voor België, als muziek in de oren geklonken hebben.

Naast de agrarische en industriële betekenis van het land was er nog een derde niet te verwaarlozen faktor, namelijk de inkomsten uit het toerisme in Palestina. Men dacht zelfs aan de oprichting van kuuroorden.

Wat er ook van de plannen mocht terecht komen, het was noodzakelijk dat België een consulaat had in Jeruzalem :

“...où les Belges trouveraient des hommes compétents et dévoués à la cause nationale qui, non contents de servir les intérêts matériels de leur pays, ne négligeraient rien de ce qui pourrait rehausser son prestige (...) A côté du consulat, la Belgique ne trouverait qu'avantage à avoir une maison à elle au milieu des institutions religieuses et scientifiques des autres nations (...) Les circonstances, tout en nous obligeant à limiter nos ambitions, ne doivent pas nous faire perdre de vue que le moment est favorable entre tous à une enquête sur place, menée avec discrétion, pouvant aboutir peut-être à des accords, à des options ou concessions qui faciliteront singulièrement un établissement définitif après la guerre...” (51)

HOPELOOS CONFLICT MET DE BRITSE PLANNEN

De argumenten hielden allemaal wel steek, maar de prangende vraag bleef : hoe moest dit gerealiseerd worden ? Barbanson drong er bij de Broqueville op aan om richtlijnen te geven over de te voeren propaganda. Men mocht zich niet beperken tot een paar artikeltjes in Parijse kranten, men zou liefst de bevolking van Palestina zelf bereiken. Er werd even gedacht om een Kongolees contingent, dat beschikbaar was, naar Palestina te zenden om deel te nemen aan de bevrijding van dit gebied. De Broqueville ging hier echter niet op in (62).

(50) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Neuray aan Broqueville (Parijs, 14.6.1917).

(51) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Nota aan Van der Essen.

(52) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 43 — Barbanson aan Broqueville (Parijs, 26.6.1917).

Ondertussen werd een internationale oplossing voor Palestina steeds minder waarschijnlijk. Al op 25 april 1917 besliste de Britse kabinetsraad dat dit niet haalbaar was (53). In 1917 veroverden de Britten Mesopotamië en Jeruzalem. Van dan af kwam het land de facto onder Brits bestuur. In november was de Balfour-declaration verschenen. Dit betekende niet dat Neuray en Eid de moed opgaven. Zij hielden vol dat de Belgische oplossing nog een kans maakte, daar de Balfour-declaration en de zionistische ideeën veel tegenstand ondervonden in Parijs. Alfred Eid betreurde ten eerste ("mon coeur de belge saigne") dat er geen Belgisch contingent betrokken was bij de bevrijding van Jeruzalem. Hij vroeg meer armslag voor de commissie, onder andere omdat de Joodse eisen in Parijs fel bekritiseerd werden :

"Les conversations que je viens d'avoir avec certaines personnalités politiques françaises m'ont laissé l'impression que la thèse que nous soutenons en vue d'une Palestine belge dotée d'une charte internationale dont la Belgique serait l'exécutrice et la gardienne rencontrerait au contraire un accueil favorable par la quasi-unanimité du monde politique français." (55)

Een derde reactie was afkomstig van de minister Paul Segers. Dit was evenmin verwonderlijk : Segers was een Antwerpenaar en we zezen reeds op de zakenrelaties tussen Antwerpse zakenlui en de Eids. Segers alludeerde daar niet op en gaf alleen kritiek op de Balfour-declaration. Hij wilde

"que nos ministres à Londres et à Paris signalent l'importance significative que cette libération a aux yeux d'une nation catholique comme la nôtre, qui attacha tant de prix dans le passé au sort des Lieux Saints, qu'ils leur expriment l'espoir de ne voir précipiter aucune solution quant au sort de la Palestine et qu'ils leur disent combien nous apprécierons l'acte actuel qui consisterait à nous tenir au

(53) S.I. MINERBI, *op. cit.*, p. 28.

(54) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Neuray aan Broqueville (Parijs, 12.12.1917).

(55) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165. — Neuray aan Broqueville (Parijs, 12.12.1917) + Eid aan Broqueville (Parijs, 12.12.1917).

courant des pourparlers qui pourraient être échangés à ce sujet.” (56)

Eind 1917-begin 1918 begon Neuray een — bescheiden — perscampagne in de XXe Siècle. Hij vroeg een klein budget voor het comité “afin de rémunérer les articles que l’on ferait faire dans la presse en France, aux Etats-Unis, en Italie et en Angleterre.” (57) De campagne was bijzonder handig opgezet. Er werd niet gesproken over het economisch belang van Palestina. Integendeel, België had zich door zijn houding in de oorlog waardig getoond als “beschermer” van de Heilige Plaatsen op te treden. De Belgische eis werd verder gesteund door historische argumenten :

“...pourquoi les puissances chrétienne ne confieraient pas la garde des Lieux Saint à la Belgique ? Vu son passé dont on retrouve tant de souvenirs glorieux dans l’histoire de la Terre Sainte, nous rend en effet dignes de cette grande mission” (58)

Palestina toevertrouwen aan België zou enkel de traditie voortzetten van Godfried van Bouillon :

“...Ils salueront Albert I, digne successeur de Godefroid de Bouillon, roi des Belges, et roi de Jérusalem.” (59)

Het werd zó voorgesteld, als zou België, bewogen door een soort onbaatzuchtigheid die het al bij het begin van de oorlog toonde, het de geallieerden voor alles gemakkelijk willen maken door de voogdij over Palestina op zich te nemen. De Belgische oplossing zou het meest aanvaardbaar zijn, zowel voor de mogendheden als voor de bevolking van het betwiste gebied zelf.

Ondanks de erkenning van de Balfour-declaration door de geallieerden (Frankrijk februari 1918, Italië mei 1918, USA augustus

(56) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Segers aan Broqueville (10.12.1917) Paul SEGERS (1870-1946), advocaat en katholiek politicus, volksvertegenwoordiger Antwerpen (1900-1925), minister marine en P.T. (1912-1918), gevolmachtigd afgevaardigde op de Vredesconferentie voor de herziening van de verdragen van Versailles (1919).

(57) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 165 — Neuray aan Broqueville (Parijs, 12.12.1917).

(58) XXe S., 14.12.1917, p. 1, c. F, “L’avenir des Lieux Saints”.

(59) XXe S., 14.1.1918, p. 1, c. E, “Albert I, Roi de Jérusalem”.

1918) nam de Broqueville toch een paar schuchtere diplomatieke initiatieven. Hij gaf de opdracht aan de ambassadeur in Rome, Werner Van den Steen de Jehay, diskreet te informeren naar de Italiaanse plannen in verband met Palestina. De Jehay dacht niet dat Italië zich zou verzetten tegen een internationaal statuut onder Belgische leiding. Maar er kon geen sprake van zijn dat België effectief ging regeren in Palestina. Het enig haalbare was de benoeming van een Belgisch gouverneur of vertegenwoordiger, die een mandaat van de mogendheden zou uitoefenen, in samenwerking met een lokaal bestuur. De mogendheden moesten eerst beslissen over de bevoegdheid van dit lokaal bestuur en van de Belgische gezant, vooraleer België kon toezeggen. Volgens de Jehay stak België zich in Palestina in een wespennest :

“...sie une puissance purement catholique prétendait y exercer son autorité, elle serait immédiatement suspecte à toutes les autres confessions, et elle aurait certainement beaucoup de peine à gouverner des communautés puissantes qui seraient toujours jalouses et mécontentes (...) l'administration de la Palestine sera hérissée de difficultés et nous ne devrions l'accepter qu'après avoir obtenu des garanties financières sérieuses pour assurer la viabilité du nouvel Etat” (60)

Hierover aangesproken door de Broqueville, probeerde Eid de moeilijkheden weg te wuiven :

“le jour où toutes ces interventions auront disparu par le fait d'un mandat international donné à la Belgique, la cause principale des différends disparaîtra.” (61)

De Broqueville peilde nog voorzichtig naar de houding van de USA tegenover het zionisme, maar bleef erg terughoudend (62). In een nota voor de Belgische missie naar Italië (juni 1918) werd dezelfde reserve aangehouden. Indien de geallieerden besluiten aan Palestina een internationaal statuut te geven onder Belgische leiding, zal België “geveleid” deze mogelijkheid onderzoeken. De taak van de toekomstige

(60) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Van den Steen de Jehay aan Broqueville (Rome, 8.3.1918).

(61) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Eid aan Broqueville (Parijs, 30.3.1918)

(62) A.R.A. — Pap. de Broq. — Dr. 423 — Cartier de Marchienne aan Broqueville (Washington D.C., 16.4.1918).

stige "Palestijnse" regering zal echter moeilijk zijn, en daarom zal België "une attitude de réserve complète" aannemen (63).

Van de Belgische plannen kwam uiteindelijk weinig terecht : Palestina werd een Brits mandaatgebied. Dit belette Alfred Eid niet te proberen zijn zaken uit te breiden naar Syrië en Palestina, liefst geruggesteund door een officiële functie; zijn ambt als vice-consul in Kairo kwam immers in het gedrang : de Belgische gezanten Van Grootven en Dauge kloegen over de verwaarlozing van het consulaat. Georges A. Eid was vanaf 1915 blind geworden en Alfred Eid verbleef in Europa. Maar ook voor zijn afreis naar Europa liet hij het consulaat zoveel mogelijk links liggen : hij gebruikte het alleen voor zijn zaken (64).

Van dan af werd op het ministerie van Buitenlandse Zaken besloten het ere-consulaat in Kairo af te schaffen, waardoor Eid wilens nillens tot ontslag werd gedwongen. Hij probeerde verbeten verbonden te worden aan een eventuele Belgische missie in Syrië of Palestina. Indien dit niet kon, hoopte hij op grond van bewezen diensten benoemd te worden tot ere-consul ten persoonlijke titel. Ondanks aanbevelingen van de Broqueville en Neuray werd dit hem door Hymans geweigerd (65). In augustus 1920 kregen beide Eids eervol ontslag. Eid breidde na de wapenstilstand toch zijn zaken uit naar Syrië, vooral in samenwerking met Franse investeerders. Zo richtte hij de volgende maatschappijen op : le Crédit Foncier d'Orient, la Caisse Auxiliaire Foncière, le Crédit Foncier de Syrie, la Compagnie Française du Levant. Rond 1920 vertegenwoordigden de maatschappijen, waarvan hij beheerder was, ongeveer 200 miljoen frank (66).

(63) A.M.B.Z. — Cl. B. 1 — Note pour la mission en Italie (juin 1918).

(64) A.M.B.Z. — Dr. 1575 P.E. — Van Grootven aan Hymans (Kairo, 31.5.1918, 130/51); Dauge aan Hymans (Brussel, 18.11.1919).

(65) A.M.B.Z. — Dr. 1575 P.E. — Broqueville aan Hymans (Brussel, 6.3.1919); Neuray aan Orts (Brussel, 9.3.1919); Dauge aan Hymans (Kairo, 24.3.1920); Dauge aan Hymans (Kairo, 26.6.1920) + A. Eid aan Hymans (Kairo, 24.6.1920); Hymans aan chev. de Sauvage (Brussel, 8.9.1920).

(66) A.M.B.Z. — Dr. 1575 P.E. — Curriculum vitae A. Eid (s.d.).

EPILOOG

Het lukte de groep Eid in Egypte een leidinggevende positie te verwerven in de verschillende sectoren van de ekonomie, door gebruik te maken van allerhande middelen. Ze hoopten dit over te doen in Palestina en eventueel in Syrië, steunend op een grotere ervaring en in samenwerking met nog belangrijker Belgische investeerders. Dit kon gemakkelijker verlopen, indien België de toonaangevende natie in Palestina zou worden. Eid hoopte eveneens, door het verkrijgen van een of andere officiële functie, de hulp te winnen van de officiële instanties.

Eid vond in Parijs een milieu dat erg ontvankelijk was voor zijn plannen. De inval van 1914 had het nationalisme aangescherpt wat zich manifesteerde doorheen een krachtiger buitenlandse politiek en een sterkere commerciële invloed in het buitenland. Zo werden onder de uitgeweken Belgische zakenlui en journalisten allerlei plannen voor de naoorlogse periode gesmeed — o.a. aanzienlijke territoriale uitbreidingen voor België. Eid speelde hier handig op in. De verwezenlijking van zijn plannen zou de Belgische ekonomie ten goede komen en bijdragen tot de restauratie van het land. Dat argument kwam bij die industriëlen zeer overtuigend over. Geregeld werd dan ook het “nationaal belang” ter verrechtvaardiging ingeroepen. Privébelangen en het “nationaal belang” raakten onontwarbaar met elkaar verbonden. Desgevallend werden argumenten bijgekleurd om medestanders en vooral de Broqueville voor de goeie zaak te winnen. Men schrok er evenmin voor terug om een op zijn minst huichelachtige propaganda-campagne te voeren in de XXe Siècle en enkele Franse kranten. Dat aspect leverde een fraai staaltje verrechtvaardigingsgeschiedenis op. Toch was al deze moeite vergeefs. Palestina werd na de oorlog een mandaatgebied van Engeland, dat ook belast werd met de uitvoering van de Balfour-declaration.

De pogingen van België om een mandaat over Palestina los te krijgen zijn dus mislukt. Het belang van deze bijdrage ligt o.i. elders. Ze toont aan hoe private en “nationale” belangen voor het publieke forum verstrengeld kunnen geraken en welke invloed belangengroepen kunnen en willen uitoefenen op de buitenlandse beleidslijn. Buitenlandse politiek is geen bedrijvigheid die zich in het luchtledige afspeelt. Niet zelden zijn duidelijk aanwijsbare krachten in het spel.

BIJLAGE 1 : Neuray aan de Broqueville

Paris, 20.11.1916

Mon cher Ministre,

Je crois utile de vous faire parvenir, par l'intermédiaire de M. Eid, que vous recevrez demain mardi, une petite note sur la question très importante à mes yeux, dont M. Eid vous entretiendra. Il s'agit de la Palestine, et des Lieux Saints.

La contrée est très fertile. Déjà sous la stupide administration turque, son budget annuel laisse un bénéfice. Que serait-ce sous une administration intelligente ? La Palestine a libre accès à la mer. Jérusalem et les autres villes saintes sont des centres de pèlerinage pour les fidèles de trois grandes religions.

Outre des profits matériels et moraux de toute nature, les Belges trouveraient dans la possession de la Palestine, un moyen d'expansion, un instrument de rayonnement de premier ordre.

Evidemment, il ne peut être question d'exposer la Belgique à être frustrée ailleurs. Ce serait une mauvaise opération que d'acquérir la Palestine pour devoir renoncer, vu nos frontières du Nord et de l'Est, à nos légitimes espérances. Mais il ne serait pas difficile de nous faire offrir la Palestine par les puissances en général, et par la France en particulier, qui nous demanderaient de leur rendre le service d'aller à Jérusalem, d'assumer le Protectorat de la Terre Sainte. Ce serait un jeu, pour un homme de votre autorité, et de votre habileté, de provoquer de telles ouvertures.

La France ne peut ni ne veut abandonner la Terre Sainte à la Russie, ni à l'Angleterre. Mais il est probable que sa politique intérieure l'empêchera de s'y installer elle-même, et qu'elle sera enchantée que nous lui tirions cette épine du pied. Je sais de bonne source que l'idée se répand dans plusieurs milieux intéressantes d'ici.

Autre argument : quel atout pour votre politique intérieure ! Qui oserait accuser de trahir la religion l'homme d'Etat qui aurait, en donnant la garde des Lieux Saints aux Belges, renié la tradition de Godefroid de Bouillon ? Quel argument pour vous vis-à-vis du Vatican et des catholiques belges ! D'autre part, il vous serait facile, grâce aux nombreux arguments d'ordre économique, de rallier à l'idée d'influents personnalités de l'opposition, surtout si on sait les y intéresser dès le début.

Le premier moyen à employer, si l'on veut aboutir serait de provoquer un mouvement en faveur de la Belgique parmi les populations indigènes. M. Eid, qui est d'origine syrienne et citoyen belge, vous donnera des détails à ce sujet. Il vous développera notamment l'idée d'une sous-commission pour les intérêts belges d'Orient, où sa place serait naturellement marquée. Il s'adjoindrait son fils pour les choses privées, et confidentiellement relatives aux Arabes. Bien entendu, cette sous-commission aurait en apparence un autre but, son but réel devant rester secret.

Il y a d'ailleurs pour elle pas mal de choses intéressantes en Orient, dont elle peut s'occuper à ciel ouvert. La compétence de M. Eid pourrait s'exercer utilement dans ce domaine.

Je suis convaincu, que l'homme d'Etat belge qui donnerait la Palestine

à notre pays, tous autres intérêts restant saufs, attacherait son nom à une véritable conquête nationale.

V.a,

(s) Neuray

(A.R.A. — Papiers de Broqueville — Dr. 165 : Correspondance F. Neuray).

BIJLAGE 2 : Van Grootven aan Hymans

Bruxelles, le 18 novembre 1919

Monsieur le Ministre,

J'ai été pressenti par votre département au sujet d'une promotion dans l'Ordre de Léopold, qui aurait été demandée pour M. Alfred Eid, notre vice-consul au Caire, déjà chevalier de cet Ordre.

M. A. Eid avait tout d'abord exercé la profession de médecin et est connu au Caire comme le Docteur Eid. Il y a une vingtaine d'années, lors de la prospérité qui régna à cette époque en Egypte, il abandonna la médecine pour se lancer dans les affaires. Depuis lors, il créa plusieurs sociétés surtout hypothécaires, dont la plupart profitant de la situation prospère actuelle de la vallée du Nil se trouvent dans une situation florissante.

Le Dr. Eid a la réputation justifiée d'être un homme d'affaires avisé et surtout peu scrupuleux dans les moyens de gagner de l'argent. A cet égard, je vous citerai seulement ce que disait de lui un de nos plus éminents banquiers qui, durant un séjour qu'il faisait en Egypte, avait eu un entretien avec lui. Venu ensuite chez moi, ce banquier me dit qu'il était stupéfait de la façon dont M. Eid comprenait les affaires et de ce qu'il avait osé lui proposer. "Quel brigand" furent ses paroles textuelles.

Le père de MM. Georges et Alfred Eid était syrien : c'est après le voyage en Egypte de feu Léopold II, alors Duc de Brabant, qu'il fut naturalisé Belge et ses fils du même coup. Les deux frères ont épousé des syriennes, et les nombreux enfants de M. Georges Eid ont également épousé des syriens ou des syriennes. Tous vivent dans la colonie syrienne du Caire qui y jouit de peu de considération.

C'est feu M. Léon Maskens qui, se trouvant en relations d'affaires avec eux, avait fait nommer M. Georges Eid consul, et quelques temps après, son frère Alfred vice-consul. Leur cousin germain, Neguib Eid avait été fait drogman de notre agence au Caire. Ce dernier, étant à la veille d'être mis en faillite, j'ai exigé de lui et obtenu avec grande peine qu'il donnât sa démission.

M. Alfred Eid ne s'est jamais occupé à un titre quelconque des affaires du consulat. Il n'en a jamais fait la gérance pendant les absences de son frère, même quand il se trouvait en Egypte, et c'est un notable de notre colonie que l'on priait de faire l'intérim.

Néanmoins, M. A. Eid ne manque pas de faire figurer son titre sur ses cartes de visite ou d'écrire ses lettres sur du papier portant comme entête "Vice-Consulat de Belgique".

Il a quitté l'Egypte au début de 1915 pour se rendre à Paris où il a sans doute trouvé un terrain d'affaires plus favorable pendant la guerre, car il n'a plus reparu en Egypte depuis lors. Il emmenait avec lui sa femme, sa fille et son fils. Ce dernier âgé de 19 ans allait être appelé sous les drapeaux. Bien que j'eus signalé son départ, ainsi qu'il m'était prescrit, M. Eid réussit, j'ignore par quel moyen, à le faire échapper au service militaire.

Notre vice-consul au Caire, aussi bien que son frère sont très mal vus de notre colonie en cette ville, qui évite ouvertement d'avoir des rapports personnels avec eux.

A maintes reprises, des personnalités importantes d'Egypte tant indigènes qu'anglaises, à commencer par le Sultan et le Haut Commissaire Britannique, m'ont demandé comment il se faisait que des Syriens fussent consul et vice-consul de Belgique au Caire.

Nos compatriotes, qui dirigent nos principales sociétés en Egypte ont reçu presque tous l'Ordre de la Couronne : plusieurs m'ont manifesté un certain dépit de ne pas avoir reçu l'Ordre de Léopold, en me donnant comme exemple le Dr. Eid qui le possède.

Si la Croix d'Officier de cet Ordre lui était attribuée, cette élévation produirait le plus déplorable effet en Egypte.

Lorsque l'agence diplomatique au Caire aura officiellement cessé d'exister, il serait hautement à désirer que notre consul et notre vice-consul au Caire donnassent leur démission. M. Georges Eid, étant aveugle depuis cinq ans y consentira sans doute, mais il est extrêmement probable que M. Alfred Eid cherchera par tous les moyens à conserver son titre.

M. Georges Eid, qui a géré pendant de longues années notre consulat pourrait être autorisé à porter le titre de Consul Honoraire de Belgique, ainsi qu'il est d'usage, mais je ne serais pas d'avis d'accorder la même faveur à M. Alfred Eid, qui ne s'est jamais intéressé en quoique (sic) ce soit aux affaires du Consulat, et se servirait uniquement de ce titre dans ses affaires.

V.a.

(s) Van Grootven

(A.M.B.Z. — Dr. 1757 : Consulat Honoraire du Caire — 1888 — 1925)

BIJLAGE 3 : Alfred Eid aan Hymans

Le Caire, le 24 Juin 1920

Monsieur le Ministre,

Monsieur le Chargé d'Affaires a bien voulu m'informer de la décision prise par le ministère de supprimer le consulat de Belgique au Caire, et de confier la gestion des affaires consulaires au consulat général, chargé également de la représentation diplomatique de notre pays; il m'a fait part également de toute la bienveillance et l'attention que le ministère a bien voulu témoigner à mon égard.

Dans ces conditions, je crois de mon devoir de contribuer à l'exécution de cette décision prise dans l'intérêt supérieur du pays et vous prie de bien vouloir accepter ma démission de viceconsul de Belgique au Caire. Ce n'est pas sans un profond regret que je renonce à un poste qui a été occupé par des membres de ma famille : feu mon père d'abord, puis mon frère aîné, puis enfin moi-même depuis plus de 50 ans, presque sans interruption, mais j'ai le ferme espoir de pouvoir travailler, après comme avant ma démission au développement des intérêts financiers et économiques belges, non seulement en Egypte, mais dans tout le Proche Orient.

Depuis vingt-deux ans que j'ai l'honneur d'appartenir au corps consulaire, comme agent consulaire depuis 1896 (!) et vice-consul depuis 1898, je n'ai cessé de contribuer dans la mesure de mes moyens au développement de l'expansion économique belge, ayant été parmi les pionniers qui ont fondé des sociétés financières et commerciales belges et franco-belges en Egypte, et ayant toujours soutenu les entreprises ayant pour but l'expansion du commerce belge, soit par des mises personnelles, soit par celles des sociétés que j'administre, comme c'est le cas en ce moment, par exemple, pour la Maison Wouters, Deffense & Co, agents pour l'Egypte du Lloyd Royal Belge.

J'ose même espérer que dans ma sphère d'action et en ma qualité de fondateur et d'administrateur de plusieurs sociétés financières belges et franco-belges en Egypte, en Syrie et en Turquie, je pourrais déployer une activité plus féconde encore en faveur de l'expansion économique de notre pays, si j'étais chargé d'une mission spéciale dans le Proche Orient.

Après la carrière que j'ai fournie et qui, j'ose le dire, n'a pas été sans résultats féconds pour nos intérêts nationaux, permettez-moi, Monsieur le Ministre, d'espérer cette nomination honorifique ainsi qu'une promotion dans l'Ordre de Léopold dont je suis chevalier depuis 1906.

V.a.

(s) A. Eid

(A.M.B.Z. — Dr. 1575 : Consulat Honoraire du Caire — 1888 — 1925)

**UN ASPECT DE LA POLITIQUE ETRANGERE BELGE AUQUEL
FUT ACCORDE TROP PEU D'ATTENTION : L'INTERET INSPIRE
PAR LA TUTELLE DE LA PALESTINE (1914-1918)**

par

Maria DE WAELE

RESUME

Au cours de la première guerre mondiale, la Belgique essaya de profiter de la rivalité entre l'Angleterre et la France à propos de l'exercice du pouvoir en Palestine, afin d'obtenir elle-même le mandat sur ce territoire. L'initiative à ce sujet

fut prise (vers 1916-1917) par quelques notables de l'industrie belge, en collaboration avec le premier ministre, de Broqueville. L'intérêt inspiré au commerce belge par le Moyen-Orient n'était pas, pour autant, un phénomène nouveau. A la fin du XIXe siècle déjà, des groupes d'intérêts belges (e.a. le groupe Empain) figuraient parmi les principaux investisseurs dans les secteurs les plus divers de l'économie égyptienne. Ce sont précisément ces mêmes groupes qui, en 1916, passent de nouveau à l'action. Les facilités dont disposerait la Belgique en exerçant le mandat leur offriraient l'occasion d'étendre leurs entreprises "égyptiennes" à la Palestine et, de là, à tout le Moyen-Orient. Ils ne parvinrent pas, toutefois, à réaliser leurs plans : la Palestine fut placée, de facto, vers la fin de 1917, et, définitivement, après la première guerre mondiale, sous le pouvoir administratif britannique.

**A NEGLECTED ASPECT OF THE BELGIAN FOREIGN POLICY :
THE BELGIAN INTEREST IN THE GUARDIANSHIP OF PALESTINE
(1914-1918)**

by

Maria DE WAELE

SUMMARY

In World War I Belgium tried to take advantage of the rivalry between England and France for the mastery of Palestine, in order to obtain herself the mandate over this area.

This plan was initiated (about 1916-1917) by a few leading Belgian industrialists, in collaboration with Prime Minister de Broqueville. The Belgian commercial interest in the Middle East, however, was not a new phenomenon.

Already at the end of the 19th century Belgian interest groups (a.o. the Empain group) belonged to the principal investors in the most diverse sectors of the Egyptian economy. It was these very interest groups who proceeded to action again in 1916. The facilities which would be at the disposal of Belgium as executive of the mandate, would enable them to extend their "Egyptian" undertakings to Palestine and from there to the entire Middle East. Their plans, however, did not come to much : at the end of 1917 Palestine came de facto under British rule, and after World War I this situation became permanent.